

ÖGF-Lövet

MEDLEMSBLAD FÖR ÖSTGÖTA GENEALOGISKA FÖRENING

Nr 128 FEBRUARI 2017

insides

Fredrik Behm
Fotograf: S L Rydholm
Ägare: Östergötlands museum

Härmästaren Behm
Drabbisdalsparken i Berg har länge intresserat Barbro Behrendtz, både som scout och släktforskare. Nu berättar hon om ställets historia och om mannen som gav det dess namn. Sidorna 24–26

Familjehistoria
Ingegerd och Arne Carlsson har länge forskat tillsammans i bådaskäkten. I detta nummer berättar de om Ingegerds farmors släkt och hittar bland annat ryttare och rusthållare. Sidorna 3–10

Kärlektörst?
Mellan 1800 och 1812 fick Anna Cajsa Olsdotter fem barn med fem olika fäder. Varför undrar hennes ättling. Sidan 12

Dags för årsmöte
ÖGF håller årsmöte den 25 mars i lokalen i Norrköping. Välkomna! Sidorna 21–24

Gull-Britt Andersson död
ÖGF:s mångåriga medarbetare Gull-Britt Andersson, Linköping, avled i december. Sidan 28

Den gäckande mannen bakom praktkartorna

En kort tid runt år 1700 verkade en lantmätare vid namn Adolf Castman i Östergötland. Hans uppgift var, liksom kollegornas, att mäta upp och rita kartor över både statliga och privata egendomar.

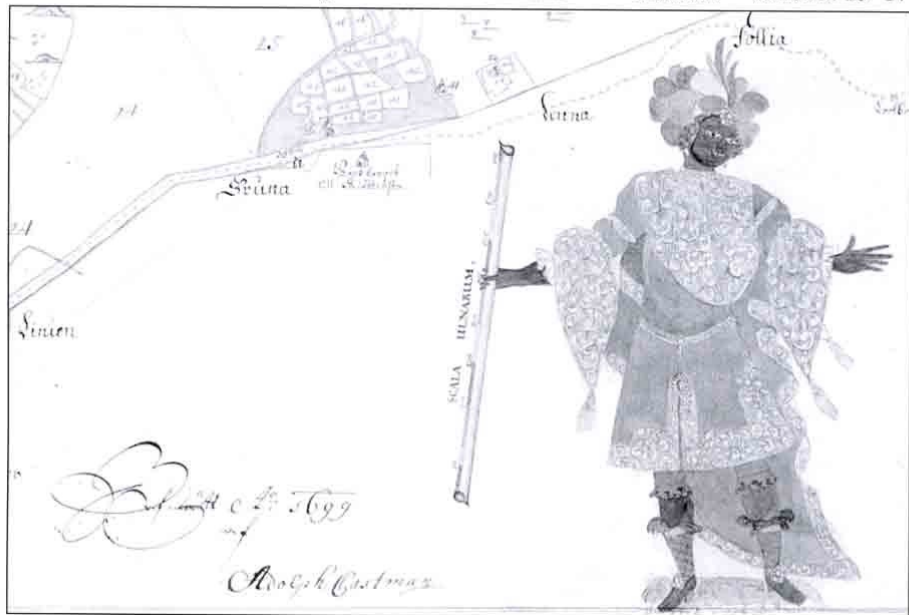
Det finns bara ett 30-tal kartor av hans hand kvar om

man söker i lantmäteriets tjänst Historiska kartor på webben. Men vilka praktexemplar! Inte så att kartorna i sig erbjuder något annat än det vanliga. Men illustrationerna...

Adolf Castman har med rätta kallats "den konstnärliga lantmätaren" och hans

efterlämnade verk ger skäl för tillnamnet. Men om honom själv är nästan ingenting känt.

Robert Kronqvist i Gusum har ställt samman det han hittat och hoppas att Lövet's kunniga läsekrets kan kasta mer ljus över Adolf Castman. Sidorna 13–17

Detalj från en karta över Kvästad, Skärkind, 1699 ritad av Adolph Castman.

Allt för Patrick Glass

I den senaste omgången av populära "Allt för Sverige" hade en av deltagarna, Patrick Glass från Spokane i delstaten Washington, östgötskt påbrå med utvandrare från Rystad och Östra Harg.

I programmet får man bara följa släkten några generationer

tillbaka i det gamla landet. Men ÖGF-Lövet har grävt vidare och funnit fler rottrådar i norra och mellersta Östergötland.

Enligt The Spokesman-Review planerar Patrick att återvända och jobba i Sverige till sommaren.

Sidorna 17-20

Foto: Jesse Tinsley / The Spokesman-Review

Karta över frälsehemmanet Hackerstad, Å, 1696. Utmätt av Sven Landell och färdigställd av Adolf Castman. Frälsehemmanet ägdes denna tid av baron Carl Sack och möjligen har Castman avbildat hans hustru grevinnan Christina Beata Lillie (1677–1727).

Den konstnärliga lantmätaren

Av Robert Kronqvist, Åbyvägen 48, 610 40 Gusum. E-post: krona66@gmail.com

Adolf Castman beskrivs som den konstnärliga lantmätaren och det kan man förstå när man ser hans vackert uppritade kartor. De kartor jag har funnit är cirka 32 till antalet, så han hann med rätt många trots en kort karriär som lantmätare. De spår som finns efter honom rent genealogiskt är förvånansvärt få med tanke på hans konstnärliga ådra och de befattningar han innehade. Ingen vet var han föddes, när han dog och hur hans familj såg ut. Detta måste redas ut. Här jag ska presentera det jag funnit om honom hittills och jag hoppas att någon därute vet något mer om honom.

Om man googlar namnet Castman så fanns det en stor släkt i Småland med det namnet. Men Adolfs släkt fann jag i Skällvik, Östergötland, när jag forskade i min egen släkt. Möjligen har även de sitt ursprung i Småland. Läs mer om detta nedan i avsnittet om Erik Castmans vigselnotis.

Det finns en Erik Castman och hustru

Gunilla som är nämnda som dopvittnen i Skällvik ihop med en Jöns Fyrman¹ 1689. Denna Jöns Fyrman nämnde jag för övrigt kort i en artikel ÖGF Lövet nr. 121 2015 och ber att få återkomma med en ny artikel bara om honom i framtiden. Även i grannsocknen Östra Ny finner jag Castman som dopvitne och då är det Adolf själv som bevitnar Olofs i Sigfridstorp dotter Elins dop 1689, ihop med bland andra Jöns Fyrman.

Spår i kyrkböckerna

Några fler spår av Adolf Castman finner jag inte i kyrkböckerna i ovan nämnda socknar. Men däremot i Mogata. Adolf Castman vigdes där 1696² med Christina Fyrman och det var just denna Fyrman-släkt som jag försökte utreda när jag hal-kade in på Castman.

Madam Christina Fyrman hade tidigare varit gift med kontrollören i Baresund

- 1) Jöns Anundsson Fyrman. Organist och krögare. Död omkring 1695 i Hammantorp, Skällvik
- 2) "den 28 junij vigdes Mons. Adolph Castman och Madam Christina Fyrman i L. Näset." Mogata C:1 (1693–1761) Bild 48 / sid 87

(Gryt i Östergötland) Botvid Wagner³.

Castman och Fyrman blev liggande under flera år för jag fann inget mera i kyrkböckerna om dem. Men när jag forskade på en annan släkt i S:t Johannes församling (ÖGF-Lövet nr. 123, 2015) så återfann jag Adolf med hustrun där.

Mellan 1701 och 1704 finns paret som stadsfolk i S:t Johannes församling och med en anteckning på Adolf 1702 "till lägret". Och här heter plötsligt hustrun Christina Clasdotter.

Nästa gång man återfinner paret 1705–1708 så har "Ingenieur" Adolf Castman dött uti lägret, troligen då runt 1705.

I S:t Johannes dödbok den 23 april 1711 finner man: *Compagnie skrifvarens Sal. Adolph Kastmans änkia Christina Fyrman (b) öfver 50 år.*

Det var alltså samma hustru som ömsom kallats Clasdotter och Fyrman.

- 3) Botvid Wagner, Kontrollör i Baresund, Gryt, Löjtnant på tulljakten i Dalarna. Son till Kyrkoherden i Landeryd Johan Wagner död 1658 och dess hustru Kerstin Larsdotter Engia död 1678 i Prästgården, Skällvik. (källa Släktrönikan över Jahan Retzius Rosenstolpe, kulturarvostergotland.se. Botvid död före 1696.

B står för begravningsplatsen för stadsfolk som i detta pestens år blev på Dragsgärdet enligt en marginalanteckning i dödboken.

Dragsgärdet ligger på Norr i Norrköping. Från f.d. Fängelset in i Folkparken ner emot Krematoriet och där finns några av pestgravarna ännu kvar.

Även dottern Christina Wagner blir troligtvis pestoffer och begravs någon gång i juli 1711, även hon på samma gravplats: *Sal. Controleuren i Barsund H.Bothwid Wagners dotter Jungfru Christina Wagner.*

Mönsterskrivaren Adolph Castman

Hur hittar man en mönsterskrivare i alla rullor som finns? Jo, man bläddrar och bläddrar och till slut och efter mycket letande i rullorna fann jag Adolf i Östgöta kavalleriregemente, Västanstångs kompani 1703–1706. Mönstrat af hans Kongl. May:t uthi Campementet wid Thorn d.21 september 1703⁴.

De mönstrande av högre rang är.

Första Ryttmästaren Barthold Roxman, Andra Ryttmästaren Carl Gustaf Wrangel, Första Lieutnanten Michael Gyllenbredher, Andra Lieutnanten Hindrich Rosenström, Första Cornetten Abraham Tieff, Predikanten Johan Bodin, Första Qwartermästaren Hans Busk, Andra Qwartermästaren Hindrich Kuuff, Mönsterskrivaren Adolph Kastman, Barberaren Johan Thörning, Trumpetaren Nicolas Dömbecker, Hofsmeden Paul Hinttz, Profossen Petter Spetz.

Sedan följer resten av kompaniet med ryttare och korpraler.

Jag är inget insatt i svensk krigshistoria, men kompaniet mönstrades i den befästa staden som kallades Thorn på svenska, Torun i Polen enligt Wikipedia. År 1703 kapitulerade staden för Karl XII. Adolf var kommenderad till Graudentz (Graudentz; Groudentz) en gammal stad i provinsen Västpreussen cirka 59 km norr om Thorn.

Nästa funna mönstring var en besiktning som skedde den 26/12 1706⁵.

Där finner man att mönsterskrivaren Adolph Castman blev "Slagen vid Warchau d 21 juli 1705" och ersatt av Petter Wigman samma dag.

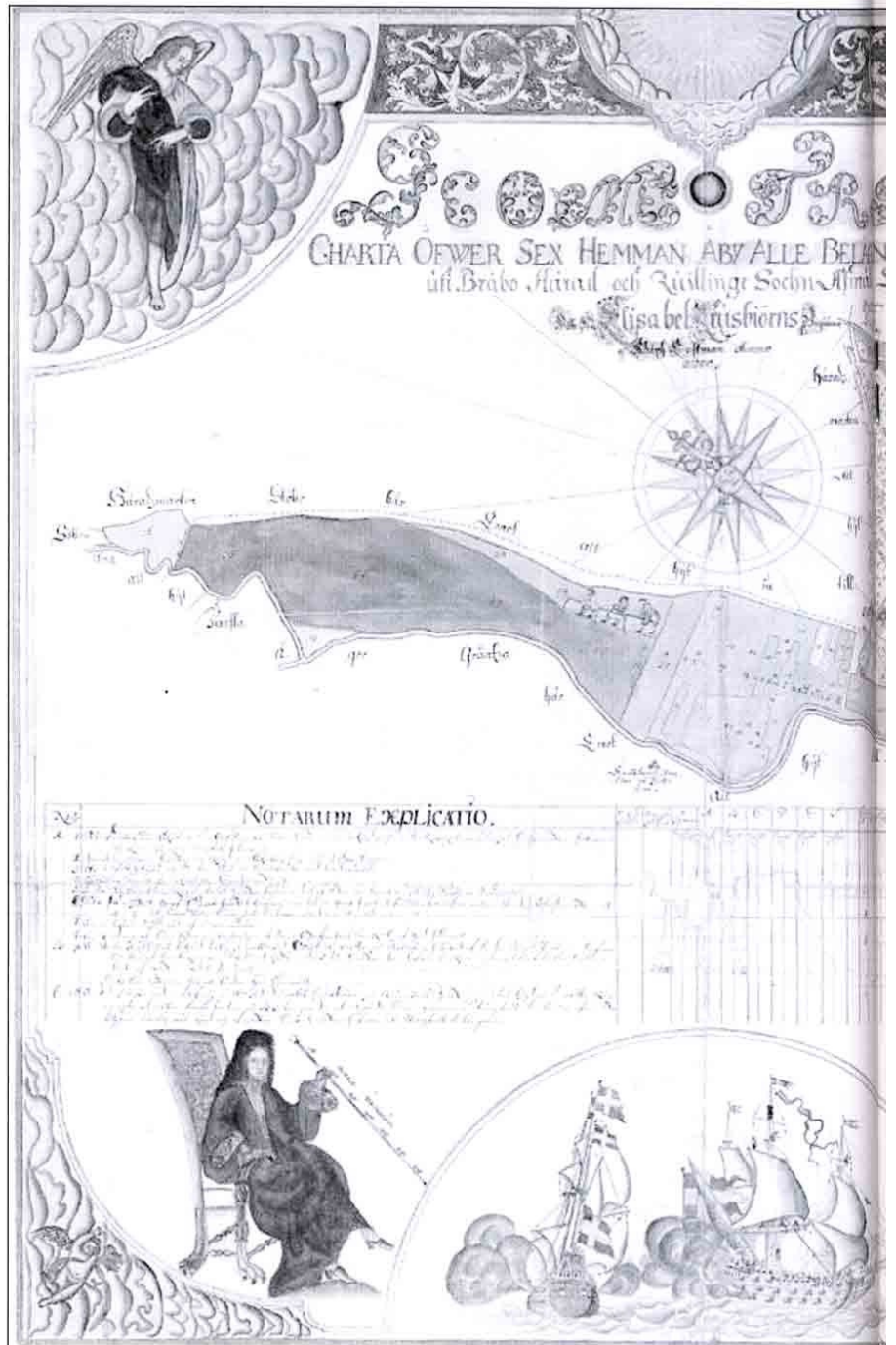
Adolf Castman i källorna

Följande är skrivet om Adolf Castman i olika källor som jag funnit:

Svenskt konstnärlexikon del 1. sid. 292. (1952): Född omkring 1670. Lantmätare i Östergötland. Fick avsked efter en process 1700 i samband med att han sökte

4) Generalmönsterrullor - Andra Livgrenadjärregementet 282 (1703–1706) Bild 57.

5) Generalmönsterrullor - Andra Livgrenadjärregementet 282 (1703–1706) Bild 404.

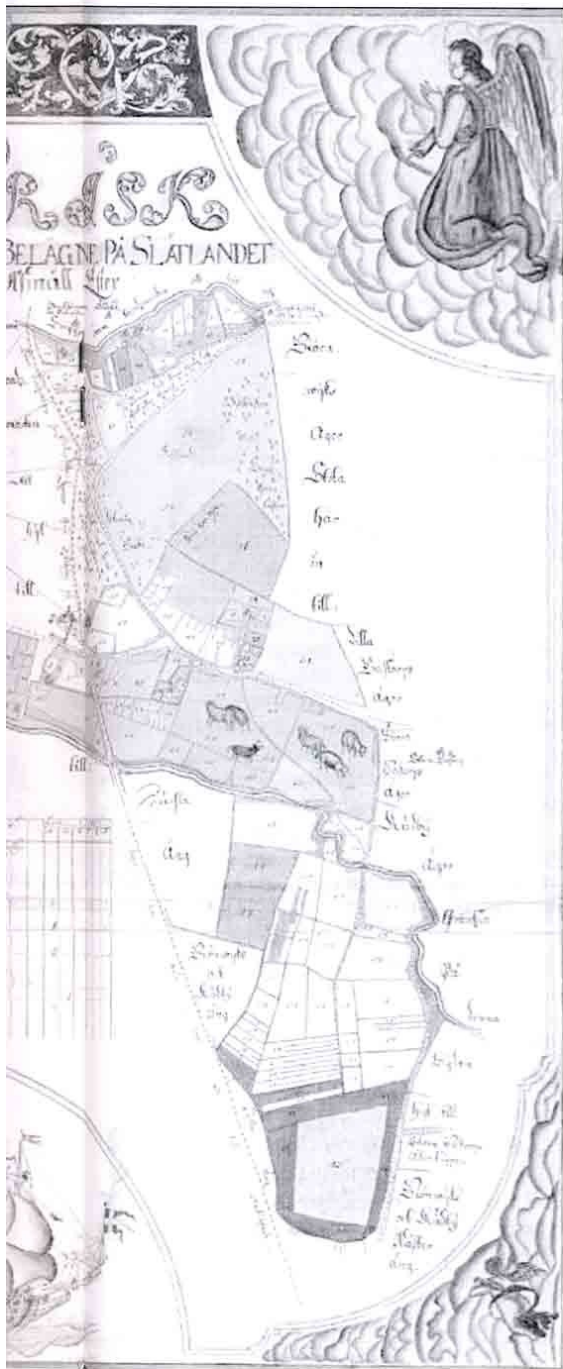

Karta över sex hemman Åby 1700. Upprättad av Adolf Castman.

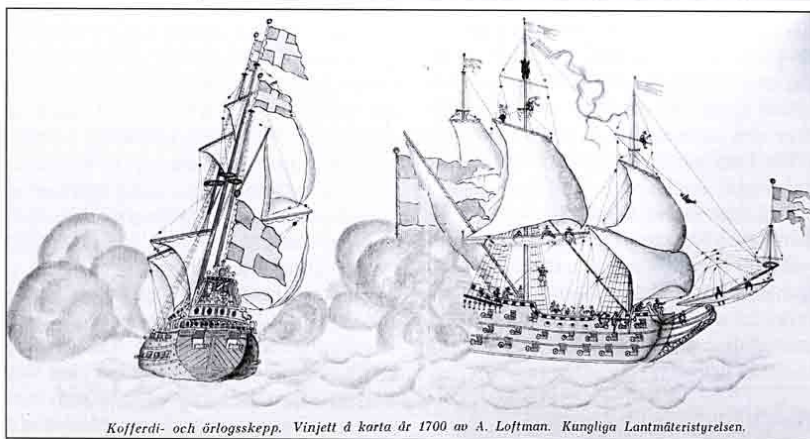
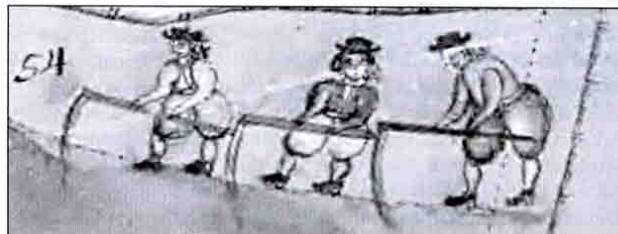
tjänst vid Amiralitetet. Vidare levnadsöden okända. Även verksam som tecknare. Castman har år 1700 som dekoration på en karta utfört en akvarell av örlogs- och kofferdiskepp (nu i lantmäteriets arkiv) och förlagan till en gravyr över en plafond framställande "Tiden bekransar Kärleken". I sistnämnda alster kan tydligt spåras drag av Demeaux och Chauveaus kända takmålningar. Castmans kartor är i sitt slag märkliga, tack vare de mästerligt tecknade figurer, fartyg, djur m. m., som pryder dem. Representerad i Nationalmusei gravryvdelning. R.S. Litt:

Färgreproduktion i "Svenska folket genom tiderna" V (1939)

Enligt *Svenska folket genom tiderna V (1939)*: Plansch å motstående sida (syftar på bilden ovan, Reds. anm.). Flotta och sjöfart representeras här å en och samma bild: ett örlogs- och kofferdiskepp, hälsande varandra under salut. Den livfulla bilden är utförd 1700 av lantmätaren Adolph Castman såsom vignett i akvarell å en "efter wälb. Fru Elisabet Crusbiörn begieran" uppgjord karta över en av henne ägd gård ej långt från Bråviken.

Detaljer från kartan Åby hemman, Kvillinge ritad år 1700. Ovan vad som kan vara ägarinnan själv Elisabet Crusebjörn.

Kofferdi- och örlogsskepp. Vinjett å karta år 1700 av A. Loftman. Kungliga Lantmäteristyrelsen.

Detalj från kartan sex hemman Åby. Färgreproduktion i "Svenska folket genom tiderna" V (1939). Här kallas Castman felaktigt Loftman.

Det är väl knappast troligt att skeppet till höger avser att återgiva något visst örlogsskepp, men den detaljerat utförda bilden å kofferdiskeppets akterspegel synes uppenbarligen utgöra en framställning av staden Norrköping eller Norrköping stad. Ombord å örlogsskeppet är en del av besättningen i full gång med att beslä segel, andra äntra i riggen, kanske lite

vårdslöst och omotiverat, men den konstnärliga friheten skall väl också ha sitt. Frånsett vissa tekniska brister är den Castmanska tavlan en rätt god exponent för sin tids sätt att framställa skepp och fartyg. Lantmäteristyrelsens arkiv.

Enligt vobam.se: Adolf Castman 1700. Charta Öfwer Sex Hemman Åby Alle Belagne på Slätlandet uti Bråbo Härad och Quillinge Sochn.

Afmätt Efter Wälb. Fru Elisabet Crusbiörns Begiäran. Faksimil efter original i Lantmäteriet utan tryckår.

Kartan ritades av Adolf Castman år 1700. Han kallas även för "Den konstnärlige lantmätaren". Storlek: 60x59 cm.

Ulla Ehrensward skriver i "Kartan i våra hjärtan. Kartografiska sällskapet 100 år 2008" bl.a. följande: "Castman hade tagit sin lantmätarexamen 1696 och fick uppenbarligen bara en kort tid därefter fru Elisabet Crusebjörns (1638–1709) uppdrag att kartlägga de sex hemmanen norr om Norrköping." ... "Mest iögonfallande är figuren som sitter i en karmstol till vänster på kartan. Vid närmare

eftertanke förstår man att det är ett porträtt av fru Elisabet själv, en myndig dam som ägde flera gårdar i Kvillinge socken och fött nio barn.”

Det är roligt att notera att de herrar som tidigare beskrivit kartan alltid tagit för givet att det var en mansperson som var avporträtterad, och då Kastman själv. Bravo Ulla Ehrensverd!

Enligt runeberg.org. N:r 180. K. Resolutionen den 5 Juli 1697 på Direktörens memorial, att extra ordinarie landtmätaren Adolf Castman skulle antagas i Östergötland i Sven Landells⁶ ställe. (Ur R. R.) Som Direktören till den vakanta extra ordinarie landtmätaretjänsten i Östergötland efter framlidne Sven Landell, underdånigst rekommenderar och föreslår Adolf Castman; alltså vill K. M:t härmed i nåder hafva tillåtitt, att berörda Adolf Castman till bemälda beställning må blifva konstituerad och antagen.

Kartorna

Man finner många kartor från år 1695 och då har Castman själv upprättat dom. På dessa finns ännu inga teckningar gjorda. Men från 1696 börjar det dyka upp motiv på de flesta av kartorna. Under en period 1695–1696 är det både Sven Landell och Adolf Castman som upprättat kartorna. Möjligen arbetade de tillsammans en tid, eller så färdigställde helt enkelt Castman Landells kartor efter att denne dött 1696. På bl. a. en karta färdigställd 1696 över Hackerstad i Å socken har Castman satt sin prägel på kartan med en vackert tecknad dam i färggranna kläder (se sidan 13).

Den karta som imponerar mest, är den över sex hemman i Åby, Kvillinge år 1700. Den har mest detaljer och vackra teckningar av Castman.

Den mest iögonfallande kartan är avbildad 1699 i Kvästad, Skärkind, där en färgad man eller kvinna är tecknad i en färggrann dräkt med huvudbonad.

En del av Castmans funna kartor kommer att finnas att beskåda i färg på min hemsida www.fyrberg.se/castman.

Flera verksamma lantmätare

När man har tittat på kartor från 1695 till 1700 så förekommer det flera lantmätare inom samma geografiska område. Några av dessa är Jakob Wernsten, Anders Mörm, Sven Landell och Gustaf Adolf

Del av Karta Lilla Hammaren, Kvillinge 1699 av Adolf Castman.

Fors. Dessa är de mest förekommande denna tid. Och så givetvis vår huvudperson Castman själv som jag har som en klar favorit.

Sammanfattning

Adolf Castman bör vara född tidigt 1670-tal, han tog sin examen som lantmätare 1696 enligt Ulla Ehrensverd. Hur lång en sådan utbildning var vid denna tid är för mig okänt. Anställd som lantmätare 5 juli 1697 enligt runeberg.org och han ersatte Sven Landell som dog ungefär 1696. Denne Sven Landell var son till komministern i Häradschammar och Rönö, Olof Landelius (162(3)–1704) och dess första hustru Elin Knutsdotter, död 1675 i Östra Ny. Paret hade även flera barn varav ett var dottern Margareta Landelia⁷ (1669–1704) och hon var först gift med organisten och krögaren Jöns Anundsson Fyrman i dennes andra gifte. Här kan man ana en viss svärgopolitik när det gäller tjänster inom lantmäteriet.

Adolf Castman har skrivit på kartor redan 1695 långt innan examen och anställning. Möjligen blev han anställd som ordinarie lantmätare 1697. Han fick avsked inom lantmäteriet 1700 då han sökt en tjänst i Amiralitetet. Mönstrad i Thorn 21/9 1703 (nuvarande Torun i Polen) kommenderad till Groudenez, Polen. Död vid slaget om Warszawa den 21/7 1705.

7) Margareta Landelia född 1669 i Häradschammar, döpt d.13/4. Gift 1o den 9/3 1690 i Rönö med Jöns Fyrman. Gift 2o 21/6 1696 med Henrik Hagman i hans 1a gifte. Död 1704 och begravd den 13/3 i Rönö. Inom 11 dagar i mars detta år så begravs både komministern Olof Landelius, hans andra hustru Karin Nilsdotter och dottern Margareta. Häradschammar C:1 Bild 80 / sid 155 Rönö Cl:1 Bild 17 / sid 23 Rönö Cl:1 Bild 25 / sid 39 Rönö Cl:1 Bild 37 / sid 63

Man kan fundera över vad som drev en ung lovande lantmätare med konstnärstalang att sadla om till det militära. Kanske var det äventyrlustan eller så lockade karriärstegen. Tecknade Castman även där i sitt fältläger? Skrev han brev hem med vackra teckningar på? Ångrade han sitt yrkesval? Vad drömde han om? Frågor som lär bli obesvarade.

Tyvär har jag inte funnit några barn till Adolf Castman och Christina Fyrman. Christina verkar ha varit ett tiotal år äldre än Adolf och hade redan barn från tidigare äktenskap med Botvid Wagner. Hon bör redan vid giftermålet 1696 ha varit minst 35 år gammal.

Men hur hänger Jöns Anundsson Fyrman och Christina Clasdotter Fyrman ihop? Här har jag hittills gått bet, så där tar jag gärna emot tips om någon har.

Så mycket mera om lantmätaren, mönsterskrivaren och ingenjören Adolf Castman finner jag inte i de kyrkliga källorna eller i generalmönsterrullorna. Möjligen kan krigsarkivet ha mer om honom. Hans far torde väl vara befallnings- och uppborrdsmannen, slottsfogden och vaktmästaren Erik Persson Castman (164(2)–1718), verksam på Stegeborg, Skällvik, och hans hustru Gunilla Andersdotter (1650–1710). Tyvärr kan jag inte finna Adolf född vare sig i S:t Olai, Skällvik eller Östra Ny, men han bör väl vara född tidigt 1670-tal. Man kan spekulera i om en slottsfogde fått döpa sina barn i Stegeborgs slotts kyrka, för flera av Erik Castmans kända barn som bör vara födda på 1670-talet finner man inte döpta någonstans.

De troliga föräldrarna till Adolf vigdes i S:t Olai Norrköping den 12/1 1671.

Erich Pärson Castman, furstl. durgl. 4/3 till Stegberg, kutska
{pastoris atest i Karstorp och Småland}

6) Sven Landell, född 1671 i Östra Ny, döpt den 27/4 och död 1696, bg 9/7 i Östra Ny. "Landtmätaren Sven Landell Lefvat wähl och berömligen i 25 åhr ligger begrafven i S Catharina Capell under frustolarna i koret." Möjligen så är han begravd i modern Elin Knutsdotters grav. Östra Ny C:1 (1634–1700) Bild 371 / sid 691 Östra Ny C:1 (1634–1700) Bild 502 / sid 937

och ungdomer Gunnila Andersdotter.
{Fadren Anders Andersson skräddare
Ö:til} 8

Denna notis kan möjligen peka på att Erik Castman själv kom från Småland och möjligen tillhörde den småländska släkten Castman.

Flera Castman

Erik Persson Castman född 164(2), död i Östra Ny den 29/1 1718 9.

Elisabet Castman 10 vigd i Dagsberg den 10/7 1696 med Welam Schärpling. Just Elisabet finner man som dopvittne i Skällvik 1690 som Castmans dotter Lisen.

Gustav Castman 11, född omkring 1688. Son till Erik Castman som hade ställt till det med oäkta barn redan vid 15 års ålder.

§17. Cronans Länsman Wälaktad Olof Olofsson stälde för Rätten löösqvinnfolcket Maria Jönsdotter som på Kronoägör wjd Stegeborg sig lägra låtit af en ung pilt som ännu icke skall fullkomligen wara 15 åhr gl wid namn Gustaf Castman, hvar af barn födt nu en flicka Kierstin kallad, och som bäggie tillstå giärningen plichtar efter lag det 3 Cap: gifmålab. LL 40 och hon 20 daler Silf:r sampt stånda en Söndag på Plichtpallen och undgånga uppenbara skript, börandes han Gustaf Castman till Barnetz uppfostring af ... Praxin gifva en laggild koo och 1 tunna Roug.

Anna Erikdotter Castman 12 dopvittne ihop med fadern Erik i Östra Ny 5/8 1700.

Petter Castman 13, född 20/2 1713 i Östra Ny.

Bengt Castman 14, född 9/2 1715 i Östra Ny, död 1715 bg 7/10.

Maria Castman 15, Erik Castmans dotter född 14/8 1689 och döpt den 25, död 1689 bg 6/9.

Tryckta källor:

Svenska folket genom tiderna V (1939)
Svenskt konstnärslexikon del 1. sid. 292
(1952–1967)

Webben

Alla kartor i artikeln och detaljer därur kommer från Historiska kartor på lantmäteriet. Alla källhänvisningar till kyrkböcker mm syftar på Arkiv Digital.
Wikipedia

8) Norrköpings S:t Olai CI:2 Bild 23 / sid 22

9) Östra Ny C:2 Bild 229 / sid 451

10) Dagsberg CI:1 Bild 169 /
sid 327 och Skällvik C:1 Bild 155 / sid 511

11) Östra Ny C:2 Bild 38 / sid 69
och Göta Hovrätt - Advokatfiskalen
Östergötlands län EVIIAABA:125 (1704-
1704) Bild 450 / sid 79

12) Östra Ny C:1 Bild 388 / sid 725

13) Östra Ny C:2 Bild 46 / sid 85

14) Östra Ny C:2 Bild 49 / sid 91 och
Östra Ny C:2 Bild 227 / sid 447

15) Skällvik C:1 Bild 154 / sid 509